e*forum

Píše Libuše Heczková

(E*forum, 08. 07. 2020)

V roce 1940 se v časopisu *Ženská rada* objevila pozoruhodná anketa, která se tázala přímo po **smyslu feminismu**, adresovaná ženám pracujícím v tehdy již poměrně okleštěném ženském hnutí a ženských organizacích. Anketní otázka zaznívala v době, jež veřejnou angažovanost ženy a její snahy získat silné a sebevědomé postavení ve společnosti zpochybnila v samotných základech. Odpověděly na ni různorodé výrazné osobnosti tehdejšího ženského života jako Růžena Vacková starší (matka prof. Růženy Vackové), Dr. Ing. Ludmila Zlesáková-Nosilová, Dr. Irena Malínská nebo Věra Urbanová. Nešlo jen o výdělkovou práci, které byly vdané ženy ve státních službách pojednou zbaveny, nešlo jen o drastický návrat hesel jako „Küche, Kirche, Kinder“, k nimž se navracela německá společnost po nástupu nacismu a která plně adoptoval protektorát. Ve válečné době, z níž vzešla tato anketa, šlo hlavně o vnitřní svobodu a svobodné volní jednání, k nimž ženy vedla specifická, byť třeba poněkud utopická etika ženského a možná ještě silněji mateřského (třebaže fyzicky nerealizovaného) přijetí odpovědnosti za tento svět. V průběhu třicátých let bylo zřetelné, že nová moc pevně a hluboce svazuje ženu s její prokreační funkcí, a tím jí ukládá zdánlivě radostnou odpovědnost rodit správné a zdravé budoucí vojáky; matky znevolnila vazalstvím k této představě správné ideologie. I malý syn, který byl ve správné organizaci nositelem moci, se hierarchicky mohl povýšit nad svoji matku. Ženina funkce se stala plně služebnou. Ženy byly v Německu nuceny opouštět dosažených odpovědných míst, mizely z politiky a mizela i jejich svoboda, podobně jako svoboda jiných omezeně potřebných skupin nebo skupin zcela „nepotřebných“.

Ženy Československé republiky a zvláště ženy sdružené v Ženské národní radě, většina těch, které se angažovaly, vědomě překonávaly redukci ženy na prokreační službu. Nesmiřovaly se s představami, k nimž sice tíhla i řada představitelů této demokratické republiky, ale proti těmto tendencím a stereotypům přece jen stála ústava. Tím, že tyto ženy překonávaly většinové názory, překonávaly i jistou snadnost, s níž se podrobení mateřské služebnosti nabízelo. Svůj život otevíraly vlastně určité sociální představě mateřství – služba přestávala být službou rodině, ale společenství, které by mělo být vybudováno na svobodě a respektu k druhému i k sobě, ačkoli se to v praxi dařilo těžko. K tomu směřovalo i založení zvláštního odboru v rámci Ženské národní rady, který dostal název Vnitřní svoboda ženina. Odbor iniciovala senátorka a předsedkyně ŽNR Františka Plamínková. V roce 1934 ve stati Sociální a politické postavení dnešní ženy v západní Evropě napsala, že je možné vidět „vztah k ženě zkušebním kamenem lidské zralosti“. Napětí a předsudky mezi muži a ženami by měly být vyřešeny jedinou cestou: „lidská rovnost ve všech směrech, z níž se nevymyká ani odchylný přirozený úkol ženin – mateřství.“ Omezení svobody ženy podle Plamínkové znamenalo nutně

i omezení svobody muže. S těmito ideály se liberální ženské hnutí dostalo pochopitelně do konfliktu s novou mocí protektorátní. Sama Františka Plamínková se spolu se svými spolupracovnicemi stala mimořádně podezřelou. Jako jedna z nejvýraznějších představitelek Československé republiky byla také hned v roce 1939 zatčena. Následně byla sice propuštěna, ale byla neustále sledována. Neodešla, přestože měl být zařízen její útěk do Spojených států amerických.

S protektorátem přišla velká omezení i pro ženské organizace, jejich aktivity byly redukovány na sociální službu a výdělková práce hlavně ve státních službách mizela. Zato se znovu vynořovala náročná práce žen v dělnických profesích na místech po mužích a těžká zemědělská práce. Avšak pod povrchem okleštěné ženské činnosti veřejné vzkvétala služba neveřejná a také odbojová. V této situaci nesvobody pro všechny a také době nových pravidel prohlubujících rozdíly mezi pohlavími, rasami a náboženstvími se anketa chtěla přihlásit ke svobodě: ke svobodě volby a svobodě služby a ideálům, které mizely, neboť byly brizantní. Mnohé ženy za ně za války zaplatily, F. Plamínková a další byly popraveny, zemřely v koncentračních táborech nebo byly odsouzeny k smrti a dlouhodobě vězněny jako **Milada Horáková**.

Dr. Milada Horáková-Králová v anketě **Jak jsem se stala feministkou?** (*Ženská rada* 16, 1940, č. 2, s. 31) odpověděla:

„Feministka mi znamená: ženu se všemi jejími druhovými znaky, které nikterak uměle nepotírá, avšak z nichž uvědoměle a odpovědně vybírá a pěstuje hlavně ty, v nichž je skutečný *objektivní* přínos co nejširší kolektivitě v lidské společnosti. Je to žena, která si v prvé řadě musí uvědomiti sebe samu, své cíle, své schopnosti a ukázněně zařaditi se, právě podle těchto svých schopností, na kterékoliv místo v životě soukromém i veřejném. *Jejím základním znakem jest, že nepracuje nikdy pouze pro sebe samu.* Ačkoliv jest přísně opatrná na to, aby byly zdůrazněny a zachovány typické vlastnosti jednotlivců, které je individualisují, přece nikdy nezapomíná na své povinnosti k ženskému celku a snaží se ve všech svých životních situacích jednati tak, aby tomuto celku bylo to ku prospěchu. Jejím nejvyšším úsilím jest snaha, aby všem ženám ve všech druzích jejich životního postavení ať v rodině, ať v práci domácí či výdělečné, ať v životě veřejném, dostalo se stejného lidského důstojenství, jakého požívá muž a ocenění a zhodnocení její činnosti podle osobní schopnosti a zásluhy. Feministka v pravém smyslu slova všude musí konati svou práci i své přirozené ženské poslání uvědoměle, odpovědně a vždycky s touhou po dosažení harmonické dokonalosti v celé své lidské bytosti. Musí o to usilovati nejen u sebe, ale musí se přičiňovati, aby ke stejnému uvědomění přivedla i ostatní ženy i muže – celou lidskou společnost.

Začala jsem se svojí snahou vypracovávati se v uvědomělou ženu – feministku – podvědomě již se svou vyšší školní výchovou a vědomě od svých universitních studií. Myslím, že různé životní okolnosti a náhody, které mne prakticky přivedly k práci v ženském hnutí, nebyly zcela rozhodující; hlavní byla vnitřní potřeba, neboť věřím, že se feministkou člověk rodí, tak jako se rodí konservativcem, radikalistou, anebo

pokrokovcem.

Jak v přípravě pro život soukromý, zejména pro založení rodiny, tak ve školení a později ve výkonu samostatného povolání, bylo mi ženské uvědomění vždycky pevnou půdou pod nohama. Dávalo mi prostě páteř, základní postoj ke všem problémům. Neříkám, že by mi bylo všechny situace životní jen ulehčovalo. Naopak. Hnalo mne a žene mnohdy do zápolení a zápasů, na které se musí vynaložit mnohem víc energie a úsilí než na klidné, třeba pilně obstarávané živobytí.

Dávalo mi povinnost přísnější kritiky vlastní práce, povinnost řešiti různé problémy v životě nejen z hlediska osobního, ale z celkového zájmu ženské kolektivity, nakládalo na mne víc než na muže, abych splnila svou povinnost průkopnickou, ale hnalo mne dopředu. Dávalo mi vyšší nadosobní cíle. Utlumovalo sobectví a uschopňovalo pochopení základní spojitosti osudů nejen všech žen, ale i všech mužů k lidské vzájemné solidaritě.“

www.ipsl.cz